

Barna Marianna

Útban a Web 2.0-ás felsőoktatási könyvtárak felé

Válaszadás kihívásokra, fejlődési tendenciákra a szabad tudásáramlás szolgálatában

Megismerni a jelent, és meglátni a jövőt...
(A szerző)

A 21. század a kihívások százada. A változásoknak köszönhetően ma már nem az információhordozó az elsődleges, hanem maga az információ, a tudás, illetve az ahhoz vezető út. Az, hogy egy információ hogyan juthat el a leggyorsabban, a leghatékonyabban a használóhoz. Ennek megfelelően a könyvtárak és a könyvtárosok szerepe megváltozott. Meg kellett tanulni együtt élni az újdonságokkal és persze használni őket. Olyan szolgáltató könyvtárakra, tudástárakra, információs központokra lett szükség, melyek középpontjában a használók állnak, és amelyek minőségre, pontosságra, gyorsaságra és naprakészre törekednek. A felsorolt elvárásoknak a tapasztalatok alapján leginkább a mind több és több online szolgáltatással, virtuális terek megalkotásával, web kettős közösségi megoldásokkal lehet megfelelni.

Bevezetés

Korunk egyik rendkívül divatos kifejezése, a Web 2.0. A fogalmat sokan, sokféle dologra és sokféleképpen használják, de hogy igazából mit is jelent, azt csak kevesen értik, vagy éppen tudják. Nincs pontos, általánosan elfogadott definíciója. A szakirodalom is inkább a jellemzőit, a vele kapcsolatban felállított attitűdöket, valamint a benne található eszközöket és alkalmazásokat igyekszik felsorolni. [1]

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 45. Vándorgyűlésén elhangzott előadás éppen ezért egyrészt a Web 2.0 és a könyvtártudomány területén elterjedt Könyvtár 2.0 szerteágazó fogalomrendszerét igyekszik feltérképezni és egységes rendszerbe foglalva bemutatni, másrészt törekszik a könyvtárak változó szerepköréhez igazodó új szolgáltatások ismertetésére, illetve a felsőoktatási könyvtárakkal szemben támasztott új igények és lehetőségek megválaszolására.

Az internet fejlődése – Web 2.0

A web hosszú utat tett meg, míg eljutott a ma is tapasztalható technikai szintre:

- PC korszak,
- Web 1.0,

- Web 2.0,
- Web 3.0,
- Web 4.0.

A fejlődés folyamatában az együttműködési szintekben, valamint a tartalmakhoz történő hozzáférés technikáiban lezajlott változások a legjelentősebbek. [2]

A nagyközönség a Web 2.0 fogalmával első ízben az O'Reilly Media 2004-es konferenciáján találkozhatott, ahol a verziószámmal szerették volna kifejezni, hogy a weben olyan radikális fejlesztések mennek végbe, amelyeknek már érdemes új nevet adni. [3] Az elnevezés a konferencia után Tim O'Reilly-nek köszönhetően villámgyorsan elterjedt. Legfontosabb hívószavai: nyitottság, közösség, internet-generáció, tudásmegosztás, szabad tudásáramlás, közösségi tartalom-előállítás, aktív részvétel, kommunikáció, új megjelenési formák. [4]

Az új webes lehetőségek jellemzői:

- annál jobb, minél többen használják;
- használatuk során bárki próbálkozhat tartalmak létrehozásával;
- a létrehozott tartalmakat pedig fel lehet tenni közös oldalakra a közösségi gondolkodás megteremtésének, valamint tudásvagyon megalkotásának érdekében. [5]

1. ábra **Web 2.0-val kapcsolatos fogalmak címkefelhőben**

A passzív internetezők tehát önszerveződő közösségek aktív tagjaivá válnak. A web nyitott közösségi szintérré alakul át, teret engedve így az innováció, a kibontakozás és az értékteremtés számára. [6]

A Web 2.0-ás szolgáltatások típusai

1. Közösségi alapú tartalomszolgáltatások

1.1 Fórum

Véleménymegosztó szolgáltatás, amelyben bárki szabadon hozzászólhat az adott témához és elolvashatja mások véleményét.

1.2 Levelezési lista

Csoportos információszórás. Lényege, hogy az üzenetet elég egyetlen címre továbbítani, mert onnan a rendszer az előre rögzített címekre automatikusan továbbküldi (pl. *Google csoport*).

1.3 Blog

Tartalommegosztás, információtovábbítás, kommunikáció. Blogok csoportosítása: eszközök és formátumok szerint (podcast, fotóblog, videoblog, mikroblog), tartalom szerint (személyes, közös, blogregény, hírblog, tematikus, leírásblog, elmélkedő, haverblog, politikai, vállalati, komplex, spamblog), közönség szerint (széles közönséghez szóló, szűkebb csoporthoz szóló).

1.4 Linkgyűjtemény

Linkek összegyűjtése, elmentése, megosztása, kategorizálása, osztályozása és keresése az interneten (pl. *Delicious, Furl, Digg*).

1.5 E-portfólió

Olyan dokumentumgyűjtemény, amely valamely személy hosszabb idő alatti fejlődését, vagy a folyamat végére elért eredményeit dokumentálja, esetleg mind a két értelmezést tartalmazza vagy megengedi. [7]

2. Közösségszervező és közösségi kapcsolatokat menedzselő oldalak

Az ilyen portálok célja elsősorban a különböző közösségeknek a létrehozása és fenntartása. Segítik az információk összegyűjtését és megosztását, valamint a közösségi kapcsolatok építését. Ezekon az oldalakon keresztül a felhasználók megélhetik a valahová tartozás élményét és azt az érzést, hogy van kire számítani (pl. *Facebook, Iwiw, MyVip, MySpace*). [8]

3. Közösségi tartalom-előállítók, tartalommegosztók

3.1 Wiki

Közösségi környezet a weben, amely lehetővé teszi, hogy egy közösség együttesen alkosson különböző tartalmakat.

3.2 E-learning – tanulás a világhálón keresztül

Információs tartalmak által életre hívott, összetett oktatási paradigma, amely ötvözi a tanítás folyamatának az információs és kommunikációs technológiával támogatott, formailag, tartalmilag és módszertanilag is újszerű formáit. Ilyen értelemben magában foglalja a számítógéppel támogatott tanulást, a hálózati alkalmazások által segített tanulási folyamatot, illetve a távoktatás lehetőségeit. [9]

3.3 Fájlmegosztó

Zene, film és egyéb fájlok megosztását támogató szolgáltatás.

3.4 Képmegosztó oldal

A képmegosztó portálok lehetővé teszik, hogy a felhasználók megoszthassák képeiket. Lehetőség van a közzétett fotók kommentálására, értékelésére is (pl. Flickr, Picasa).

3.5 Videomegosztó portál

A videomegosztó oldalak lehetővé teszik, hogy a felhasználók megoszthassák a mozgóképeiket. A felvételek kommentálására és értékelésére ebben az esetben is van lehetőség (pl. YouTube).

4. Egyéb

Hírcsatorna

A szolgáltatás segítségével lehetőség van arra, hogy adott weboldalra felkerült hírekről a felhasználók automatikus jelzést kapjanak, mentesítve őket attól, hogy a különböző, számukra érdekes honlapok változását folyamatosan figyeljék (pl. RSS).

Könyvtár 2.0

Minden, főleg az internetet intenzíven használó tudományterület találkozott már valamilyen szinten

azokkal a kihívásokkal, amelyeket a Web 2.0-ás alkalmazások sokasága jelent. [10] Az újonnan megjelenő változásokra reagálva a könyvtáros szakma, a könyvtártudomány igen hamar megalakította a saját fogalmát, a Könyvtár 2.0-át. A kifejezést – Library 2.0 – *Michael Casey* használta először az úgynevezett Library Crunch blogon, 2005-ben. [11]

Maness meglátása szerint, és ahogy a 2. ábrán látható címkefelhő is mutatja, a 2.0-ás könyvtár nem más, mint „az interaktív, az együttműködésen alapuló, illetve a multimédia-technológiák alkalmazása a webes könyvtári szolgáltatásokban és gyűjteményekben”. A könyvtárak tehát csatlakoztak az új generációs web által kiváltott társadalmi mozgalomhoz, és a kifejezés lényegében egy mash-up, hibridizáció a hagyományos könyvtári és az újszerű webes szolgáltatások között. [12]

Továbbra is szükség van a hagyományos könyvtári terekre és a szolgáltatásokra – igaz, egy kicsit másképp. A könyvek illatára és a könyvtárosok szakértő segítségére. Az információk hatalmas áradatában ugyanis nélkülük nem lehetne biztonságosan eligazodni. De mindemellett szükség van a modern eszközök bevezetésére és az új kérések, elvárások teljesítésére is.

2. ábra Könyvtár 2.0-val kapcsolatos fogalmak címkefelhőben

3. ábra Helsinki Egyetemi Könyvtár

A hibridizációból kialakult igények (3. ábra):

- Új, tágas és világos modern könyvtárpéldék multimédiás termekkel.
- Meghosszabbított, akár 24 órás nyitvatartási idő – automatizált könyvtári szolgáltatásokkal.
- Számítógépes laborok működtetése.
- Kávézók üzemeltetése.
- Olvasósarok.
- Rendezvények szervezése.
- Mobil alkalmazások.
- Üzenetek küldése a használóknak.
- Online katalógusok használata.
- Adatbázisok távoli elérése és személyre szabása.
- Szabadon elérhető repozitóriumok.
- E-könyvek.
- Közösségi tanulási terek és kutatószobák felállítása akár fizikailag, akár virtuálisan.
- Könyvtárhasználati képzések.

Web 2.0 a felsőoktatási könyvtárakban

A technikai fejlődésből természetesen a felsőoktatási könyvtárak sem maradhatnak ki. Sőt. Szinte általános követelmény velük szemben az újítások kezdeményezése és azok első bevezetése. A felelőségük ugyanis óriási. Ezek az intézmények kiemelkedő szerepet töltenek be a fiatal felnőttek nevelésében és képzésében, szakemberek és

tudósok kinevelésében, valamint az élethosszig tartó tanulás folyamatának segítségével. Felhasználók elsősorban azok a fiatalok, akik idejük legnagyobb részét bizony az interneten töltik. Tehát ott kell őket megfogni és a sokféle lehetőség közül a legjobb szolgáltatásokat bevezetni, kialakítani. Természetesen nincs legjobb megoldás. Ami az egyik könyvtárban működik, az nem biztos, hogy máshol is fog, hiszen a könyvtárak és felhasználók eltérők.

A Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltárban az alábbi web kettős lehetőségek állnak rendelkezésre a hallgatók és a könyvtárhasználók számára (4. ábra):

Interaktív honlap

A portál segítségével a könyvtárhasználók és az érdeklődők első kézből értesülhetnek az intézménnyel kapcsolatos hírekről, eseményekről, ugyanakkor saját maguk végezhetnek el bizonyos kölcsönzéssel kapcsolatos műveleteket. A honlap elemei és web kettős jellemzői:

- figyelemfelhívó animációk,
- online hírek és események,
- hírlevél,
- könyvtári galéria,
- személyre szabható adatbázisok,

4. ábra A Szent István Egyetem Kosáry Domokos Könyvtár és Levéltár honlapja

- animált könyvajánlók,
- online szolgáltatások,
- kapcsolatfelvétel a könyvtár munkatársaival,
- RSS.

Online hírek és események, animált könyvajánlók

Elősegítik, hogy az olvasók megismerhessék a könyvtár szolgáltatásait, rendezvényeit, új beszerzéseit. A könyvtár a saját események bemutatásán túl törekszik arra, hogy egyéb könyvtári események ismertetésével bepillantást engedjen az egész szakma életébe.

E-szolgáltatások

Az igen népszerű online szolgáltatás keretében lehetőség van hosszabbításra, könyv és folyóirat előkészíttetésére, könyvtáros kérésére, könyvtárközi kölcsönzés indítására, beszerzési javaslatok elküldésére, hibabejelentésre. A szolgáltatás Moodle alapon működik. Használni az egyetemi azonosítókkal lehet.

Könyvtári hírlevél (5. ábra)

5. ábra Könyvtári Hírlevél

Bevezetésével a használók a könyvtári portál meglátogatása nélkül is tájékoztatást kapnak az újdonságokról, változtatásokról. A hírlevelek meghatározott időnként automatikusan generálódnak és kerülnek kiküldésre a felhasználók által megadott e-mail címekre.

E-learning

Az e-learning rendszer működtetésével és e-portfólió használatával a könyvtár széles körűen tudja támogatni az egyetem oktatási és tanulási tevékenységét, a virtuális tanulást és a könyvtári szolgáltatásnyújtást: tanórák, tananyagok, feladatok, vizsgák, tanulói közösségek, közösségi tartalom-előállítás és tudásmegosztás.

Könyvtári wiki

A könyvtári wikit könyvtárunk elsősorban a belső kommunikáció biztosítására használja. Munkatársak tájékoztatása, fórumok szakmai kérdésekről, beszámolók rendezvényekről, szabályzatok, szakmai anyagok, videók, események, képek, a könyvtár egész élete.

Szent István Archívum

A Szent István Archívum (SZIA) a könyvtár által működtetett adatbázis, repozitórium. Célja, hogy e-forrásként szolgálja a szabad tudásáramlást, a tudásmegosztást. Üzemeltetését a könyvtár az úgynevezett Jadox elektronikusdokumentum-kezelő rendszer megvásárlásával és alkalmazásával biztosítja.

A könyvtár adatbázis-gyűjteményei:

- SZIA Archívum
A Szent István Egyetemen keletkezett képek, illetve az Egyetemi Könyvtár által őrzött régi könyvek elektronikus változatait tartalmazza.
- SZIA PhD
A Szent István Egyetem valamely doktori iskolájában doktori fokozatszerzés céljából elkészült PhD dolgozatokat, valamint azok magyar, illetve idegen nyelvű téziseit tartalmazza, teljes szöveggel. A PhD repozitórium célja, hogy összegyűjtse, archiválja és szolgáltatssa a Szent István Egyetem valamely doktori iskolájában megvédett doktori disszertációkat és az azokhoz tartozó téziszüzeteket. A repozitóriumban mindezt egy helyen, könnyen kezelhető felületen szolgáltatjuk, keresési és böngészési felületeket biztosítunk.
- SZIE Fulltext

A Szent István Egyetemen hallgatói, illetve oktatói, kutatói jogviszonyban álló személyeknek a jogviszony időtartama alatt, az egyetemen végzett tudományos tevékenységük kimeneteként előálló publikációk, közlemények teljes szövegű változatainak gyűjteménye.

Hivatkozások

- [1] LÁDI László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. köt. 9. sz. 2008. p. 416.
- [2] LÁDI László: Könyvtár 2.0. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. köt. 2. sz. 2008. p.18.
- [3] TÓTH Máté: Online közösségi terek használóknak és könyvtárosoknak: könyvtár 2.0 alkalmazások Norvégiában. = Könyvtári Figyelő, 54. köt. 2. sz. 2008. p. 266.
- [4] LÁDI László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. köt. 9. sz. 2008. p. 20.
- [5] DRÓTOS László: Webkettes szolgáltatások az egyetemi könyvtárak honlapján. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. köt. 8. sz. 2010. p. 350.
- [6] TÓTH Erzsébet – SZÁSZ Péter: Web 2.0 – tudásmenedzsment. = Könyvtári Figyelő, 56. köt. 3. sz. 2010. p. 439.
- [7] FALUS Iván – KIMMEL Magdolna: A portfólió. Budapest: Gondolat Kiadó, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2009. p.11. ISBN 978-963-693-120-9
- [8] LÁDI László: Könyvtár 2.0. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. köt. 2. sz. 2008. p.21.
- [9] KŐFALVI Tamás: e-tanítás: Információs és kommunikációs technológiák felhasználása az oktatásban. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006. p. 33. ISBN 963 19 5846 9
- [10] LÁDI László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. köt. 9. sz. 2008. p. 420.
- [11] TÓTH Máté: Könyvtár 2.0 vagy Könyvtár III.: visszavenni az irányítást. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 58. köt. 10. sz. 2011. p. 453.
- [12] DRÓTOS László: Webkettes szolgáltatások az egyetemi könyvtárak honlapján. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. köt. 8. sz. 2010. p. 350.

Irodalom

DRÓTOS László: Webkettes szolgáltatások az egyetemi könyvtárak honlapján. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. köt. 8. sz. 2010. p. 350–353.

FALUS Iván – KIMMEL Magdolna: A portfólió. Budapest: Gondolat Kiadó, ELTE PPK Neveléstudományi Intézet, 2009. 168 p. ISBN 978-963-693-120-9

KŐFALVI Tamás: e-tanítás: Információs és kommunikációs technológiák felhasználása az oktatásban. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 2006. 117 p. ISBN 963 19 5846 9

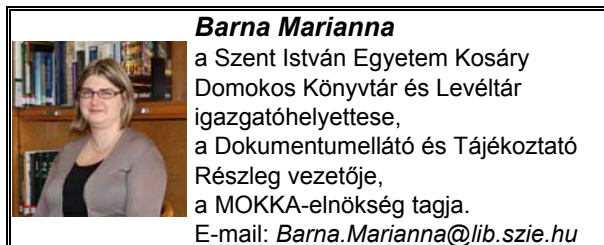
LÁDI László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 55. köt. 9. sz. 2008. p. 415–423.

LÁDI László: Könyvtár 2.0. = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 17. köt. 2. sz. 2008. p. 16–29.

TÓTH Erzsébet, Szász Péter: Web 2.0 - tudásmenedzsment. = Könyvtári Figyelő, 56. köt. 3. sz. 2010. p. 439–446.

TÓTH Máté: Könyvtár 2.0 vagy Könyvtár III.: visszavenni az irányítást. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 58. köt. 10. sz. 2011. p. 452–455.

TÓTH Máté: Online közösségi terek használóknak és könyvtárosoknak: könyvtár 2.0 alkalmazások Norvégiában. = Könyvtári Figyelő, 54. köt. 2. sz. 2008. p. 265–280.

Digitalizált metszetek az online katalógusban és az ELTE Digitális Intézményi Tudástárában

A budapesti *Egyetemi Könyvtár* összességében mintegy 8000 egység metszete az ország egyik leggazdagabb és legrégebb történeti, művelődés- és irodalomtörténeti forrásgyűjteményének része.

Első, a kor szakmai színvonalának megfelelő, analitikus katalógus a metszetekről, a könyvtár új épületbe történt átköltözését követően (1876) készült. A főként XVIII., XIX. századból származó arckép, illetve tájkép és egyéb illusztráció között azonban akad jóval korábbi, XVI. századi rézmetszet (pl. Hieronymus Wierix) is.

Az előző integrált könyvtári rendszerben ugyancsak készült leírás a metszettár egy részéről, jelzeteleése azonban nem volt egységes, formai és tartalmi elemei megértek a kiegészítésre, cserére. Ehhez a munkához mozgósított a könyvtár egy másfél millió Ft értékű támogatást, melyet az NKA Közgyűjtemények Kollégiumától pályázati úton kapott. Az 5000 dokumentum digitalizálására, a MARC21 szabvány szerinti leírására az ALEPH integrált adatbázisban, valamint internetes közzétételére kiírt feladatok megvalósítását, az INFODOK pályázatnyertesként végezhette el.

A digitalizált metszetek bekerültek az ELTE Digitális Intézményi Tudástárába (EDIT). A lépésről lépésre összehangolt előkészítő, szerkesztő munka eredménye, hogy a zömmel európai történelmi személyekről, írókról, filozófusokról, művészekről készített portrék (kis részben pedig térkép, tájkép, látkép, épületábrázolás stb.) digitalizált képe végre összekapcsolható lett az elektronikus katalógusban az egységes szempontrendszer szerint elkészített bibliográfiai leírással. A Metszet gyűjtemény az EDIT-ben (edit.elte.hu) az Egyetemi Könyvtár Különgyűjtemények nevű kategóriája alatt található.

Egyetemi Könyvtár